

אירבך ישראל

נולד ב-1925, בירושלים

התגייס לפלמ"ח ב-1942, הצטרף לפל"ם ב-1943

ה ע ס נ ה ר י ס ' 0

לה "המחלקה הירושלמית" ואנשיה גויסו מבין חברי "המחנות העולים" בירושלים ותל אביב בתוספת סטודנטים ואפילו בני משק כמו יונתן גלעדי מרמת רחל ועוד כמה "סתם" ירושלמים שהתנדבו.

יום אחד שמענו שפלוגה א' ירדה לנגב כמושה במקלות לקדם את הגרמנים שהתקרבו למצרים, ושאנחנו פלוגה ו' עולים לגליל להחליף אותם ושהמסע יהיה רגלי.

באילת השחר התארגנו באוהלים, שלושה בכל אוהל. איתו היו לוי פיגנבוים מקרית חיים ויונתן גלעדי מרמת רחל. לוי נהרג בבית קשת במלחמת השחרור ויונתן נהרג בעת שפיקד על יחידת מיעוטים ליד באר שבע. חיים בן רוז ודני מס היו שכנים שלנו. דני נהרג עם הל"ה וחיים – בבדר-א-שייך שליד נשר. דני, חיים ואני היינו הנשקים: טיפלנו בנשק ודאגנו לסליקים, וחמישתנו היינו חבורה עליזה: דני היה המבוגר, סטודנט באוניברסיטה, חיים איש ספר, כותב סיפורים ושירים, יונתן שוכב טוב לב ולוי קצת מגושם ואמין מאוד.

עבדנו הרבה במשק לצבור ימי אימונים. אבל עם חלוף הימים והשבועות גברו הגשמים, הקור והרטיבות תדרו לעצמות והתמלאנו יאוש. היפשנו "אקשן".

הקורס הימי הראשון של הפל"ם (ינואר-מרץ '43)
על לוח המודעות של המחלקה הופיעה מודעה על התנדבות לקורס ימי. נראה היה לי שזו ההזדמנות לצאת מעליית הרפת ומגן הירק, וגם באמת אהבתי את הים. נרשמתי. גם חיים בן רוז נרשם: "אם לחיות בחרא – אז לפחות לצנוף", הוא אמר. נסענו יחד לחיפה לוועדת הקבלה. שכנעתי אותם שאני ימאי מבת גלים, דייג מחולתה ושחיין מצטיין. אותי קיבלו, את חיים לא. חיים המצווכר אמר שעוד מעט נגמרת מלחמת העולם ואנחנו משחקים ב"תנובה". הוא החליט "לערוק" מהפלמ"ח ולהתגייס לצי הבריטי. וכך עשה. מאוחר יותר אני עצמי נשלחתי לצי הסוחר הבריטי ופגשתי אותו במצרים במדי מלח לבנים, מקטר על בזבוז הזמן באלכסנדריה.

בינואר '43 הגעתי לקורס הראשון של הפל"ם. הקורס התקיים בחולות שליד קיסריה העתיקה, אז כפר ערבי קטן.

נולדתי בשנת 1925 בירושלים ועד גיל 11 לא ראיתי ים ולא ידעתי לשחות. בגיל 11 עברנו לשכונת בת גלים בחיפה ומאז הפך הים לחלק מרכזי בחיי.

בחוף בת גלים זומן לי המפגש הראשון עם הים הסוער, בעודי שט על גבי רפסודה מעשה ידי. באותו לילה התנפצה הרפסודה שלי ואני הושלכתי לסלעים. פצוע וזב דם חזרתי הביתה – בתחושה נפלאה ש"יכולתי לו", לים. תחושה דומה זומנה לי עשר שנים לאחר מכן, ממש באותו חוף, לאחר שספינת המעפילים "חיים ארלוזורוב" התנפצה על אותם סלעים בחוף בת גלים לאחר שאני וחברי חמקנו מרודפינו האנגלים. התחושה היתה אותה תחושת ניצחון: יכולנו לים ויכולנו לאנגלים.

הגיוס לפלמ"ח (1942)

בקיץ 1942 הצטרפתי לקומונה הצעירה של "המחנות העולים" בחיפה. שם התרכזו החברים שכבר גמרו לעבוד או ללמוד וחיכו לשאר החברה שלמדו לבחינות הבגרות. יום אחד נשאלנו אם אנחנו רוצים להתנדב לפלמ"ח. לא ידענו הרבה מה זה. אמרו ש"פלוגות המחץ" מתאמנות להלחם בפולש הגרמני. התנדבנו כולנו.

מיד לאחר מכן הוחלט במזכירות "המחנות העולים" שנצא כהכשרה צעירה לחולתה שעל שפת החולה, קיבוץ צעיר שעסק בדיג, ושם נחיה עד שיצטרפו אלינו שאר אנשי השכבה. שמחנו לצאת והרגשנו שם טוב. חברי הטוב בהכשרה היה חמלה (מנחם שבט) שנהרג במלחמת השחרור, בקרב על משמר העמק. חמלה ויהודית היו הזוג הראשון כחדר משפחה. אהבתי את שניהם והרכיני לבקר באוהל שלהם. יום אחד קיבלנו הודעה שעלינו לנרד לפלמ"ח חבר וחברה. החבר היה מנחם. ראיתי כמה קשה להם ההחלטה – הם רק התחילו בחיי משפחה וכבר עליהם להפרד. הצעתי שאצא לפלמ"ח במקום חמלה.

פלוגה ו' של הפלמ"ח ישבה בגבעת חיים ובעין החורש שליד חדרה. הצטרפתי למחלקה של עין החורש. מפקד הפלוגה היה מהנדס תל אביבי בשם ישראל ליברטובסקי. מפקד המחלקה – לוליק גרשונוביץ, מפקדי הכיתות היו מיקי האפט, מייק פירדון, מיכה פרי וחיים מתל יוסף. קראו

בשדות ים היו כמה צריפים, מטבח וחדר אוכל מפת, מספנה קטנה והתחלה של הקלאות בהיפודרום העתיק.

במחנה שלנו – אהלים בעיגול, תורן גבוה במרכז עם הדגל הלאומי, סככה להרצאות ושיעורים, שירותים סניטריים באופק ופעם בשבוע מקלחת חמה מחבית רותחת על אש מגזרי העצים שקוששנו על שפת הים.

לקורס הגיעה קבוצה מפלוגה א', רובם מבוגרים ממני, ותיקים, בוגרי וינגייט, לבנון ומאורעות: משה שטורמן, משה ארז, זמי מחולתה וזלמן פרח מבית השיטה. בין היותר צעירים – איצ'ה שהכרתי מ"המחנות העולים" שבינתיים הספיק להפליג שנתיים על אוניות סוחר בריטיות ולחזור עם השם אייק.

אייק מלא סיפורים על מסעות בים, התקפות צוללות, ביקורים בנמלים, דרום אפריקה, אנגליה, פיראוס, בנות יפות בכל נמל, קטטות בבארים.

מפקד הקורס הוא יענקלה סלומון, איש יבשה מובהק, והמדריכים – שמוליק טנקוס, ברצ'יק (רב מגן) ומוקה לימון ואברהם זכאי עוזר על ידם. הם מאנשי הימיה של "הפועל" בירקון, חברי הכ"ג, מלווי אוניות מעפילים, ימאים מעולים שופעים סיפורי ים ושירי מלחים.

הקורס התקיים בתנאי חורף קשים, קר מאוד וסערות עזות, סירות האימונים שלנו היו רב, רבקה ותרצה, אלה הסירות שעליהם אומנו הכ"ג לפני שיצאו לפעולה. היה זה לאחר הפעולה, כשעוד לא ידעו מה עלה בגורלם. וזה היה נושא להרבה שיחות בינינו. לעתים קרובות נקראנו להוציא את סירות האימונים הכבדות מהים בלילות. רטובים ורועדים אנחנו לומדים לפעול בחושך ומנסים אחר כך להתחמם באהלים הפרוצים לרוח. האוכל בכמות מזערית, אוכלים יחד עם אנשי הקיבוץ. ממחסני הפלמ"ח קיבלנו "בולי-ביף" לתגבור התפריט, אותו מסרנו לאקונומית חנה סנש. לא ידענו אז שהיא כותבת שירים. יום אחד ביקר אותנו בקורס יצחק שדה. אמרנו לו שאנחנו רוצים להשאיר כיחידה עצמאית ומגובשת, והוא אמר שלא זו המטרה, המטרה היא שבכל יחידות הפלמ"ח יהיו אנשי ים שיוכלו לסייע בחציית הכנרת והירדן. דבריו תסכלו אותנו, אבל כך היה. בסוף הקורס פוזרנו ליחידות, קורס ימי שני לא התחיל מיד.

לקראת סוף הקורס נשאלה השאלה: ומה הלאה? הקורס מומן על ידי המוסד-לעליה, שרצה להכשיר ימאים ומלווים לאוניות-מעפילים. מפקד הפלמ"ח יצחק שדה רצה שהימאים יחזרו ליחידותיהם וישמשו יועצים לפעולות הקשורות לים. זלמן פרח ביטא את דעתנו שיש ליצור מחלקה ימית שתהווה גרעין לכוח ימי. מאז שהכ"ג נעלמו לא היה לנו שום כוח כזה. מאירופה הגיעו ידיעות נוראיות וחשנו שהתקופה היא גורלית.

אבל לאחר שלושת חודשי הקורס התפורנו וחזרתי לכפר גלעדי. צירפו אותי למחלקה המסייעת של פלוגה ו'. לא אהבתי להיות שם. מצד אחד כבר התחילו להתארגן

להעלות אנשים על אוניות ומצד שני אני תקוע במחלקה המסייעת, סוחב מרגמות על הגב, דבר שהיה לי די קשה. מפקד המחלקה היה יצחק רבין. עם יצחק רבין היו לי כמה אינצידנטים לא נעימים. הוא אמר לי: או שאתה בפלוגה המסייעת או שאתה לא. אינני רוצה כאן ילדים מיוחסים. הפכתי לילד פרובלמאטי עד שסוף סוף הושיעוני ושלחוני לקורס מ"כים באילת השחר. הקורס העלה לי קצת את המוראל, אבל כל הזמן שאפתי לחזור לים, לא הייתי שלם עם עצמי. מפקד הקורס היה ציון "הגינגי" מירושלים, והמדריכים רב צצ'יס וחיים מתל יוסף. חלק מהחניכים היו מהמחלקה הקודמת וחלק בא מהמחלקה של כפר גלעדי. היו בו גם חמש בנות. הרגשתי שנפשי חצויה: הסיפורים של אייק הותירו בי רושם עצום. לפני שהצטרף לקורס הימי כבר הספיק להיות שנתיים על אוניות סוחר בריטיות! לקראת סוף הקורס נתקפתי לפתע בקדחת טרציאנה, מדמדם עם חום גבוה שכבתי בחדר חולים של הקיבוץ, הזיתי הזיות, רעדתי והזעתי ולאחר שבוע הותיחה אותי הקדחת רזה וחלש מכדי לעמוד על רגלי. נשלחתי לבית הבראה "מגידו" שבחיפה וכעבור שבוע חזרתי עם קצת כוחותי אבל עדיין חלש מלהשתתף בקורס. וכך נמצאה לי פרנסה חדשה.

מעביר עולים מסוריה לראש פינה (מאי יוני 43)

עליה ב' מארצות ערב נמשכה טיפין טיפין כל הזמן. אחת הדרכים היתה לרכז יהודים מלבנון וסוריה בקבוצות בנות כעשרים איש – גברים, נשים, ילדים וזקנים, בעיר הסורית קוניטרה שבגולן ומשם הביאו אותם לדרדרה, מאחו של חולתה במזרח החולה. מדרדרה הועברו בסירות של הקיבוץ לחולתה שבצד המערבי של החולה. ומכאן הובלנו אותם ברגל במעלה נחל חצור עד לראש פינה. שם הלינו אותם ובבוקר הועברו במכוניות לפני הארץ.

בשעות הערב היה מגיע טנדר שהביא אותי לחולתה, שם חיכינו לסירות המעפילים ובערך בתשע בערב יצאנו לדרך לכיוון ראש פינה. לפנות בוקר הגענו לראש פינה, הכנסנו את העולים לבית התרבות והלכנו לגנוח קצת בתחנת הנוטרים המקומית. בבוקר השכם חזרנו לאילת השחר מחופשים לפועלי בניין. מדי פעם, כשהיה יום חופשי מהובלת עולים, הייתי מצטרף לקורס, כך שהצלחתי כאילו לגמור, חסרה לי רק השלמה ב"ניהוג כיתה" שאני עדיין חייב לפלמ"ח.

חצי שנה ב"העוגן" בחיפה (יולי-דצמבר 43)

יום אחד קיבלתי הודעה להתייצב אצל דוידקה נמרי בבניין סולל-בונה ברחוב הנמל בחיפה. דוידקה, נמרץ וממעט בדיבור, פנה אלי כאל מכר ותיק. הוא סידר לי ולקיפי (אריה קפלן) עבודה ב"העוגן", חברת-בת של סולל-בונה, שהפעילה בנמל חיפה סירות מנוע להסעת אנשים ומשאות

המחלקה הגרמנית שעומדים להתגייס לבריגדה היוצאת לאירופה.

בתחילת פברואר '44 קיבלתי הוראה לעלות על אוניית המשא "עמל" כנער סיפון. שמחתי שמחה גדולה והגננו עד אור הבוקר את הפיכתי מימאי של סירות לימאי של אוניות.

האוניה "עמל" (פברואר '44 דצמבר '45)

אוניית הקיטור "עמל" היתה אוניה עתיקה השייכת לחברת עתיד של משפחת בורכרד. הדגל היה פלסטינאי, כלומר בריטי, המהירות כ-8-7 קשר, והיא נשאה תחמושת ואספקה עבור הצי המלחמתי הבריטי. בצוות היו יהודים, ערבים, מצרים ויוונים. כמו כן היו באוניה ארבעה מלחים של צי המלחמה האנגלי (Navy) האחראים על שלושה תותחי 20 מ"מ נגד מטוסים. כיוון ששירתה את הצי המלחמתי כנושאת תחמושת וציוד – נשאה האוניה דגל כחול שבפינתו העליונה דגל הוד-מלכותו, "Blue Ensign".

התחלתי כ-pantry boy וסיימתי ככלכל ראשי.

באותה תקופה הפליגה "עמל" בנמלי המזרח התיכון, בין אלכסנדריה, פורט סעיד ואיסמעיליה באגם המר שבתעלת סואץ; פורט תאופיק ופורט איברהים כמוצא הדרומי של התעלה; מסאוה שבאריתריאה בים האדום; וכן חיפה וביירות. העברנו תחמושת לתותחי הצי הבריטי, שקי קורדיט (חומר נפץ) ופגזים ששקלו למעלה מטון, אותם היה צריך לקשור היטב שלא יזוזו בסערה. וכשהתמזל מזלנו העברנו מזון ומצרכי שקם (Naafi). היה שם מכל טוב: סיגריות, שוקולד, ממתקים, בגדים. למרות השמירה שאמורה היתה להיות קפדנית – לא חסר לנו דבר, ואפילו נשארה בידנו כמות לסחור בה עם אוניות אחרות ועם סירות המפרש שמילאו את הנמלים.

באותה עת היו הגרמנים בנסיגה גדולה מארצות צפון אפריקה. מצרים היתה מלאה צבאות שונים: הרוס אפריקאים, אוסטרלים, פולנים מצבא אנדרס שלחמו לצד הבריטים, הודים ופלסטינאים. ערב-רב של חיילים, מדים והמולה. השוק השחור פרח וכן גם שוק המין.

בין האנשים שפגשנו באלכסנדריה היו אנשי המחלקה הגרמנית של הפלמ"ח שהסתובבו בתוך מחנות השבויים של הגרמנים. שמעון אבירן היה מפקד המחלקה הזו. היינו נפגשים הרבה עם החיילים הישראליים ששירתו במצרים. פגשתי את חיים בן דור, שערק מהפלמ"ח. הוא דאג לנו בשתי צורות: האחת, מילא את מבנסיו בכל מיני פרודוקטים מה"נאפי", והשנייה, לעיתים שם במכנסיו אקדחים, כדורים וכו'. בעסקי נשק אלה עבדו איתי יאיר ברקר ומלאכי אפרת. כדי לחסום את נתיב האספקה של כנות הברית היו הגרמנים זורעים בלילה בתעלה מוקשים מגנטיים ממטוסים מנמיכי טוס. והתעלה היתה אכן זרועה אוניות טבועות. כיוון ש"עמל" נשאה חומרי נפץ, לא צירפו אותה לשיירות אלא

אל האוניות העוגנות לאורך שובר הגלים או "עומדות על עוגן" מחוצה לו. בתחילה שימשנו כעוזרי הגאי ולאחר מכן כהגאים ואחראים על סירות. במשך החצי שנה שבה גרנו בהדר הכרמל נמצאנו במרכז העניינים: ליווינו בעצות את ה"מאבק" של החברה היותר בוגרים על הקמת היחידה הימית. זלמן פרח ריכז את הנושא. הוא התרוצץ בין יגאל אלון ליצחק שדה, בין אנשי המוסד לעליה לבין מנהיגי ההסתדרות, דברים התחילו לזוז והמחלקה הימית קמה.

שוב בכפר גלעדי, כמחלקה המסייעת של פלוגה ו' (ינואר '44)

קיפי נשלח לעבוד על אוניית המשא "עמל" כנער סיפון, ואני, ירוק מקנאה, מצאתי את עצמי שוב בפלוגה ו', בכפר גלעדי. שם היתה המחלקה המסייעת. מפקד המחלקה היה, כאמור, יצחק רבין ולידו עמוס סוכצ'ובר (חורב), מתי פלד, יענקלה חפץ ויוחאי פישמן (בן נון). במשך כחודש עבדתי בגן הירק, במטבח ובמכבסה, ובינתיים הוקמה המחלקה הימית וצורפה לפלוגה ו'. החברה עשו לי מסיבת פרידה גדולה עם שתיה כדת ועברתי לשרות ים.

חצי שנה במחלקה הימית בשרות ים (פברואר-יוני '44)

הקיבוץ – חלקו עוד היה ליד קרית חיים במפרץ חיפה וחלקו נמצא כבר בקיסריה. עבדנו כסוורים בנמל חיפה יחד עם הפועלים הסלוניקאים שלא ידעו איך בדיוק לאכול אותנו, ועם מאות חורנים מוכי פרעושים שהגיעו מסוריה וחיו בסביבות הנמל. עבדנו בסבלות. העבודה היתה קשה מאוד. התחרינו עם קבוצות ערביות על דריסת רגל בנמל. היתה לנו אמביציה עצומה להשיג הספק עבודה שלא יפול מזה של הפועלים הערבים.

השקים והארגונים עדיין לא כפופים לתקן ולפעמים משקל השק כמאה קילוגרם. שניים מרימים שק, אחד מתכופף ומעמיס אותו על הגב וצועד איתו על לוח צר לתוך המחסן. שם, באמנות, צריך להפיל אותו על השקים המסודרים כבר בטורים ישרים. מקרונות הרכבת פורקים שקי אשלג וארגוני פרי הדר, בצהריים אוכלים במטבח הפועלים, זלמן פרח, עכשיו מפקד המחלקה, דואג לסידור העבודה, להתחשבנויות עם הקבלן, ובכל רגע פנוי סוחב שקים יחד איתנו. צריך ללמוד ממנו – שק המונח נכון על הגב שוקל הרבה פחות.

בינתיים המחלקה הולכת וגדלה. זלמן היה המפקד. קיבלנו זאת ברצון. הצורה בה הוריד פקודות היתה תמיד כאילו מחליטים יחד ועושים. אף פעם לא "לך תעשה". זלמן נוסע לפלוגות ותולש מהן את הימאים תוך ריב עם מפקדיהן. יש כבר פלמ"חניקים על אוניות סוחר ויש העובדים בדיג. בפלמ"ח מחליטים שעל כולם לעבור קורס ימי מקוצר וחלקנו מדריכים בקורסים בקיסריה. אני מדריך את אנשי

היה לנו הכבוד לשייט לכד. על גשר הפיקוד עמדו רב החובל, נתב צרפתי והגאי וכל הצוות הצטופף בירכתי האוניה בזמן חציית התעלה. חשבתי שאם ניפגע ממוקש, הרבה לא יסאר מאיתנו כאשר כמה מאות טון חומרי נפץ יתפוצצו. למזלנו לא קרה כלום.

רוב הצוות עסק במסחר ובהברחות. ויקטור ולוקה היוונים העבירו סוליות חשיש מהארץ ומסוריה למצרים; יומבו רב המלחים מכר שעונים גנובים; רב החובל העלה והוריד בכל נמל ארגזים כבדים ומסתוריים, אנחנו סחבנו אותם אבל לא ניחשנו מה תכולתם. למחרת היו מגלים שחסרים חבל קשירה או כמה פחיות צבע.

אני עסקתי בהברחת נשק. באלכסנדריה היה מחנה של הצי הבריטי, ששירתו בו קצינים זוטרים יהודים ארצישראלים. מדי פעם הביאו לנו לאוניה אקדחים ומקלעים ובחיפה, בלילה, היינו מורידים את הנשק לסירות המוטור של "העוגן".

יום אחד, כמה ימים לאחר רצח הלורד מוין בקהיר על ידי אנשי לח"י (שארע בתאריך 6.11.1944), ביקרתי במחנה. חיים בן דור, חברי הטוב שערך מהפלמ"ח לצי כדי ללחום בנאצים, מצא את עצמו נלחם שם בשעמום של חיי המחנה. לפני צאתי מהמחנה נתנו לי חמישה אקדחים להביא לחיפה עבור ה"הגנה". הייתי לבוש במעיל בטל-דרס קצר מהודק למותניים בחגורה, רכסתי את המעיל, הטמנתי את האקדחים בתוכו ופתחתי בצעדה ארוכה בתוך הנמל, משער 42, שם היה המחנה, עד שער 6, משם יצאו הסירות לאוניות. הנמל היה מלא משטרה צבאית בריטית, הלכתי מתנדנד כשיכור, צורח שירי ים אנגליים שלמדנו מהתותחנים שלנו. ניגשתי אל כל שוטר צבאי לשאול איפה שער 6, כך הגעתי מזיע ורועד מפחד עד לסירות.

יום אחד נלקחנו לקורס קצר על תותחי ה-20 מילימטר נגד מטוסים שהיו על "עמל". וכל אחד מאיתנו קיבל מינוי: להיות מספר 2, ליד התותחן האנגלי. הייתי מספר 2 של הסקוטי ג'וק. חיבבתי אותו מאוד ולמדתי ממנו כמה שירים ובלדות סקוטיות.

לאחר שרומל ניגף במדבר המערבי והאמריקאים כבשו את מרוקו, טוניס ואלג'יר, הגיעו אלינו כמויות אדירות של תחמושת והפלישה לסיציליה החלה. יום אחד התחילו להטעין גם אותנו לקראת נסיעה למערב הים התיכון. באוניה היתה התרגשות גדולה: אולי סוף סוף נתקרב לזירת ההתרחשויות? עגנו עמוסים במקומנו הקבוע באלכסנדריה וחיכינו לשיירה שהתארגנה: אוניות משא ואוניות נוסעים מלאות חיילים, מכליות דלק וספינות אספקה – ארמדה שלמה עושה את דרכה מערבה.

פרקנו את כל המטען במלטה, ושוב אנחנו בים ופנינו לטרנטו שכדרום המגף. כוחות הבריית כבשו בינתיים את סיציליה ועברו משם לדרום איטליה, מטפסים למעלה, לאורך המגף. בין הכוחות הלוחמים היו גם יחידות תובלה

יהודיות מהארץ. שהינו כמה ימים בטרנטו.

יום אחד עברה משאית צבאית מיחידה יהודית פלסטינית וגילתה אותנו. שמחנו מאוד לפגישה איתם. ביניהם משה מוסינזון איש נען. מהם שמענו לראשונה פרטים על השואה. ניצולי השואה התחילו להגיע ובפיהם סיפורי בלהה. בערי הדרום, ברי, ברינדיזי וסנטה מריה, כבר הוקמו מחנות פליטים שארגנו החיילים היהודים מיחידות התובלה בעזרת הג'וינט האמריקאי.

בברי היה מחנה תובלה גדול, יהודי-פלסטיני, שהתגייס כולו לעזרת הפליטים היהודים. שם פגשתי את ישראל ליברטובסקי, מפקדי מפלוגה ו' של הפלמ"ח, ואת מאירקה דוידסון מאילון – סמלים ביחידות תובלה שריכזו את פעולות העזרה, ועם מבט לעתיד הקימו את יחידת הפנטום המפורסמת "טי.טי.ג.", ראשי תיבות של טלחס טיזי גשפטן – יחידת "ישקני" בארגון עליה ב' ורכש (לימים חזרתי לאיטליה והייתי קשור איתה תקופה ארוכה).

בברי פגשתי גם את הצנחנים מהארץ: חנה סנש שהכרתי מקיסריה כבר יצאה למשימת הצניחה בהונגריה מאחורי הקוויים. צבי בן יעקב שהיה איתנו בקורס הימי בקיסריה צנח בצ'כיה. בברי חיכו סוריקה מקיבוץ שמיר, שפירא ממעוז חיים ואחרים.

קיבלתי הלים למראה שארית הפליטה עם הנזרועות המקועקעות במספרים. שוחחתי עם ישראל ליברטובסקי. הצעתי לערוק מהאוניה, להצטרף אליהם בהברחת הפליטים שהתרכזו במחנות באיטליה המשוחררת. אבל ישראל אמר: כאן אולי תעזור, אבל הבעיה היא להביא אותם ארצה, ולזה דרושים ימאים. חוזר ארצה לפלי"ם. כך תביא יותר תועלת. בינתיים הכינו החיילים משלוח של נשק לארץ: אקדחים, טומיגגנים (מקלעים) ואפילו רובי פגזים "פיאט" עם תחמושת. כאלה, הם אומרים, אין בארץ. איך לקחת את כל זה על האוניה כשחלק מהצוות הם מלחי צי בריטים, חלק ערבים ומצרים וחלק יוונים? ועל כל אלה, צריך להזהר מרב החובל היהודי (כך נמסר לי בפעם הקודמת כשפרקנו נשק בחיפה). הכנסתי את ג'וקי אפשטיין (הקצין הראשי) לתמונה. במחסן החבלים והצבעים שבחרטום, ליד שרשרות העוגן, הכנו מחבוא גדול וערב אחד ג'וקי הזמין את האנגלים אליו לקבינה לשתיה באמתלה כלשהי, את היוונים החלפנו בשמירה על כבש האוניה ומאוחר בלילה הגיעו החיילים שלנו עם טנדרים עמוסים. העברנו הכל לחרטום, שימנו את הכלים ועטפנו בשקים והחבאנו מתחת לערימה של חלקי שרשרות, גרוטאות פחים ויריעות בד. הכל עבר בשלום.

האוניה מקבלת הוראה להיות מוכנה לצאת לדרך. כנראה לים האדריאטי. יצאנו לים. הקפנו את עקב המגף האיטלקי בשיירה גדולה ובפיוזור רב, כשאנו מזדנבים מאחור. פתאום מתקבלת פקודה לחזור ולהכנס לברנדיזי, נמל קטן בדרום המגף. זרקנו עוגן וחיכינו. התברר שנמל היעד שלנו,

החומר שנלמד בו והן מבחינת הרצינות שלנו בלימודים. לימודים מאוד מרוכזים, עבודה קשה והישגים. במהלך הקורס כבר היה ידוע שנעבור לעבודה בעליה ב' והדגש בלימודים הושם על ארגון אוניות מעפילים – מבחינת ההצטיידות, הבאת העולים, הכנת הדרגשים וכו'. סופר לנו על אוניות המעפילים בשנות '36-'39. במסגרת הקורס עברנו קורס חבלה במשמר העמק וכן קורס אימון גופני. לא כולם סיימו את הקורס, חלק מהאנשים יצאו לאירופה לפני שגמרו את הקורס.

"עמוס" (מרץ – מאי '45)

בגמר קורס החובלים הראשון ארגנו צוות לאוניה "עמוס" של חברת עתיד. איתי עלו מנחם כהן, אלכס שור, פטר הופמן, בוב (בנימן) שטרסברג (נתיב), ועוד. רב החובל היה מרטין אקריש. היתה זו ספינת דייג שהפכו אותה לאוניית משא שנסעה בין ביירות ואלכסנדריה. החיים באוניה היו באמת קשים. בעת היותנו באלכסנדריה התבשרנו שגרמניה נכנעה ושהמלחמה הסתיימה. פגשנו שם את החבר'ה הראשונים שהתחילו לעבור לאיטליה במסגרת עליה ב', ביניהם זלמן פרח שהופיע במדי חייל והיה בדרכו לאירופה.

קורס מפקדי סירות מספר 5, הורדת מעפילי ברל כצנלסון וחנה סנש (יוני '45 – ינואר '46)

היינו חסרי מנוח כי החברה התחילו לצאת לשליחות. לאחר כמה חודשים ירדתי מ"עמוס" ועברתי להדריך בקורס מפקדי סירות מספר 5, בפיקודו של יוסף דרור. תוך כדי הקורס השתתפנו בהורדה של מעפילים לחוף. הספינה "ברל כצנלסון" הגיעה לחוף שפיים. אני פיקדתי על אחת מארבע הסירות שפרקו את המעפילים. בין הבחורים שעזרו בהורדה היו יוסף דרור, אלכס שור, יוסקה אלמוג ונמרוד אשל. שתי סירות יצאו דרומה ושתיים – צפונה. שתי הסירות שיצאו דרומה נתפסו והובלו ללטרון. היו עליהן יוסף דרור, יוסקה אלמוג ונמרוד אשל. אנחנו יצאנו צפונה. איתי בסירה

אנקונה, שנכבש על ידי כוחות הברית, נפל שנית ליהי הגרמנים. וצריך לחכות לכיבושו מחדש, הפעם בידי האוסטרלים והיילי הבריגדה היהודית.

נמל אנקונה היה מלא אוניות טבועות והעיר היתה הרוסה מהפצצות. נראו בה אך מעט תושבים והרבה מאוד צבא, מכל העמים. האוניה היתה אמנם המקום הפחות בטוח בגלל מטען התחמושת שעליה והפצצות המטוסים הגרמנים שהמשיכו להטריד אותנו, ובכל זאת היא הפכה למרכז פגישות לחיילים היהודים מהבריגדה ומיחידות הנהגים מארץ ישראל, כמו גם לחיילים יהודים מדרום אפריקה, אוסטרליה והצבא הפולני, ואפילו לפרטיזנים יהודים איטלקים שירדו מההרים.

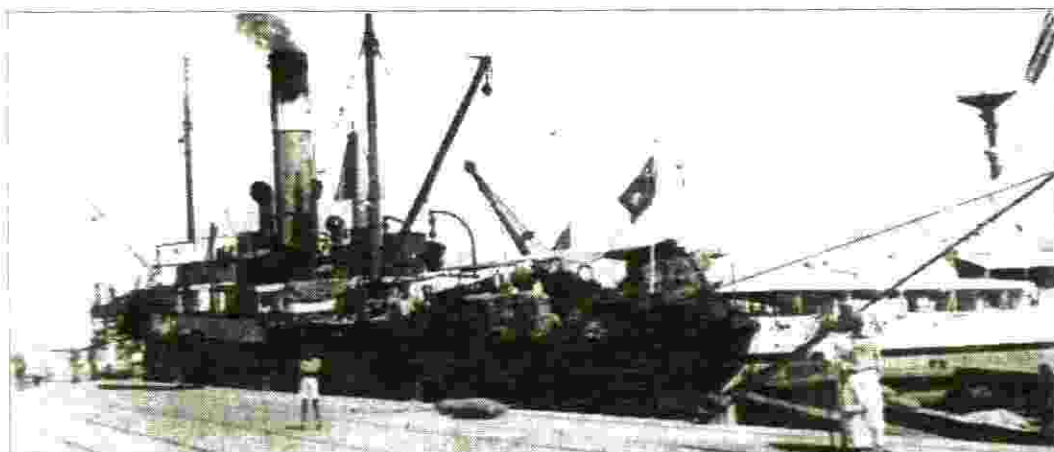
את האוניה פרקו יחידות סוורים צבאיות יומם ולילה, חוץ מאשר בזמן התקפות האוויר. גמרנו לפרוק ויצאנו חזרה, הפעם בלי שיירה. כנראה כי היינו ריקים וטביעת "עמל" לא תהיה אבירה גדולה במיוחד לבנות הברית.

אחרי שנה ב"עמל" הגענו לחיפה. שמחתי לפגוש את חברי, אנשי המחלקה הימית של הפלי"ם. קיבלתי הוראה לרדת מהאוניה ולהצטרף לקורס ימי לחובלים המיועד לאנשי הפלמ"ח שהתנהל בין כתלי הטכניון. בלילה, לפני שירדתי בחיפה, פרקנו לסירות המנוע של חברת "העוגן" את כל הנשק שצברנו במסע הארוך. הצלחתי לגייס לפלי"ם את יאיר ברקר שכבר קיבל "הסמכה" כ"מלח מושלם".

קורס חובלים 1 - (חורף '44 - '45)

בקורס החובלים הראשון של הפלי"ם שנפתח בטכניון השתתפו כחמישה עשר איש, ביניהם משה רבינוביץ, יוסף הובר (דרור), ישראל רזנבוים (רותם), דוד בן חורין (דודלה), צבי כצנלסון (מירי), קיפי, ברצ'יק ומיקי האפט. גרנו בשדות ים, על יד קרית חיים.

מפקד הקורס היה ברצ'יק (רב מגן) והמדריכים באו מקרב בית הספר הימי: שמואל טנקוס, שיינמן (רב החובל האיטלקי) שלימד נביגציה וכן פרופ' אולנדרוב שלימד אותנו מתמטיקה. הקורס הזה היה יוצא מהכלל, הן מבחינת

מלח על "עמל" / טרנטו, איטליה, 1943

הפּו. בעבר השתייכה לפשיסט. וקבוצות של שורדים פשיסטים עדיין רחשו סביבה. שם גם ריכזו את הדלק לאוניות ולמכוניות, וכן מזון ונשק שאחסן במרתפים. עזרנו בניקוי הנשק ואריותו, בקבלת דלק ובחלוקת העבודה. במג'נטה שהו באותו זמן אחדים מהקבוצה האיטלקית של קבוצת הנקם של אבא קובנר. חומר אנושי טוב, רובם אנשי תנועות חלוציות. הכרתי אותם. התחברתי אליהם. ראיתי קצת מה הם עושים. משה רבינוביץ ואני ישבנו די הרבה זמן במג'נטה. הכנו את העולים בכמה מחנות מסביב למילנו וליוניו את השיירה ללה ספציה. עד שיום אחד משה רבינוביץ עזב את מג'נטה ועבר ללה ספציה להכין את האוניות "פרה ו"פניצה".

"אליהו גלומב" ו"דב הח" – פרשת לה ספציה

לקראת ההפלגה רוכזו העולים במחנה אחד גדול בסביבות מילנו שממנו היה צריך להעבירם בשיירות ללה ספציה, מרחק 300 ק"מ. למטרה זו גייסו כעשרים מכוניות צבאיות מכל היחידות העבריות באיטליה (בנוסף למכוניות ה-ig שלנו) וריכזו אותן במילנו. המכוניות צובעו במספרים חדשים, ישראל ליברטובסקי הכין עבורם תעודות נסיעה מתאימות, ואנחנו תרגלנו את העולים לנסיעה עד לאוניה. בנוסף לאנשינו גייסו לעזרה גם חיילים מהיחידות העבריות. יצאנו לדרך. ישראל ליברטובסקי היה מפקד השיירה ואיתו היו שלהבת פרייר, אליעזר טל, פטר הופמן, אנוכי וחיילים מהיחידות העבריות. במרחק כ-25 ק"מ מלה ספציה, במרכזו של כפר קטן, עצרו אותנו יחידות של הצבא האיטלקי והקיפו אותנו במכוניות משוריינות. ישראל ליברטובסקי ושלהבת פרייר ניסו לשכנע את האיטלקים שאיננו פשיסטים המנסים לברוח לספרד. לבסוף הסכימו ללוות את השיירה ללה ספציה תחת משמר כבד.

בהגיענו לנמל לה ספציה הורדו האנשים מהמשאיות והובלו לרציף שבו עגנו האוניות, בעוד יחידת הצבא האיטלקית מרכזת את המכוניות הריקות בפיאצה בקרבת מקום כשמכוניות המשטרה מקיפות אותן וסוגרות עליהן. ברור היה שתוך כמה רגעים תגיע המשטרה הצבאית הבריטית ולכן ה"ציבילים" שבחבורה: ברצ'יק, אליעזר ביגור, פטר הופמן ואני קיבלנו הוראה להסתלק ולהגיע למילנו.

ואמנם המשטרה הצבאית הבריטית הופיעה, מן הג'יפ ירד סרג'נט דרום אפריקאי, שהיה לו קשה להסתיר את אהדתו כלפינו. לאחר שהוסכם איתו שמתוך אחריות לצרכים של הצבא הבריטי הוא יתן הוראה לכל המכוניות לחזור ליחידות, הוא הורה לחיילים האיטלקים להסיר את המחסומים. ועל המקום הוחלט לאיזה יחידות יחזרו המכוניות. הם התפצלו לחמש שש שיירות וקבעו את הנתיב שבו יסעו. היה זה אחד המבצעים היפים שנערכו שם, כי הבריטים גילו מהר מאוד שהמכוניות נעלמו להם והציבו מחסומים.

היו משה ליפסון, ניסן לויתן ואורי רביקוביץ. במשך יומיים הסתובבנו בים, בלילה עגנו בשפך נחל הפליק. לפנות בוקר התקרבה אלינו סירה מאונית מלחמה בריטית. משה ליפסון דיבר ערבית. שמענו את המלח האנגלי מודיע לאונייה שזו ספינת דייג ערבית. המשכנו לחתור צפונה ברוח צפונית חזקה. מהחוף ירו עלינו וקראו לנו להזדהות, כנראה נוטרים ערבים. לבסוף הגענו חזרה לקיסריה וירדנו בשלום. זמן קצר לאחר מכן גם אלכס שור הגיע עם סירתו לאחר הרפתקאות דומות. היה זה שבועיים לפני סוף הקורס. מילאתי את מקומו של יוסלה דרור כמפקד קורס 5, מאחר שהוא נאסר, כאמור, וישב בלטרון.

הספינה "חנה סנש" עלתה על שרטון מול נהריה. מתחו חבל והעבירו את האנשים אחד אחד. זמן קצר לאחר שירד אחרון המעפילים האוניה התהפכה. זכור לי שדוידקה נמרי איבד אז את עשתונותיו. "יש לקרוא למשטרה!" הוא צעק. כי האוניה עלתה על שרטון ועמדה להתהפך. "יש להציל את האנשים!". סביב זה התגלע ויכוח קשה בינו לבין אנשי הפלמ"ח. השתתפתי גם בשתי הורדות של ה"פטרון". והיו מקרים בהם נסענו לחוף והאוניות לא הגיעו. הקשר איתן אף פעם לא היה תקין.

בזמן הקורס השתתפנו בפעולות מיוחדות של הפלמ"ח. אחת מהן היתה פיצוץ גשרי הרכבת. יצאנו מקיסריה לעתלית בסירה. הורדנו את החבלנים ומייד לאחר הפיצוץ הובלנו אותם בחזרה לקיסריה. אני הייתי אחראי על הצד הימי שבפעולה זו. כמדומני שיענקלה סלומון אמר אז שזו היתה הפעולה המשולבת הראשונה בין הפלמ"ח לפל"מ, בין כוח יבשתי לכוח ימי.

השליחות לחו"ל – עובד במחנות השונים בארגון, ניקיון ואדמיניסטרציה (מרץ אפריל 46)

יום אחד נקראתי לתל אביב, הלבישו אותי "פראנגי" ויצאתי על האוניה "קדיו", אוניית נוסעים יוונית, לצרפת. היו אתי יוסף ליורוביץ האלחוטאי, קיפי, ואליעזר ורש. יצאנו ללא כל תעודות. רק לחנה סירני וחגי אבריאל היו תעודות. רב החובל קיבל כנראה תשלום הגון כדי שיעלים עין. במרסיי פגש אותנו ישרוליק רותם שישב עם קבוצה של יהודים הולנדים במחנה "מדרג" שבסביבות העיר. הלבישו אותי במדי חייל בריטי, שהיתי שם כשלושה שבועות. ממרסיי עברתי למילנו, מרכז עליה ב', שם ישבו יהודה ארזי, ישראל ליברטובסקי ומאירקה דוידסון. כמו כן היו שם יוחנן זייד, זוריק דיין, אליעזר ביגור, שלהבת פרייר ועוד. היות ולא הייתי רגיל להסתובב במדי חייל, עוררתי חשד, והוצע לי לעבור למחנה המעפילים במג'נטה. מג'נטה שימשה כבסיס הספקה של עליה ב'. שמחתי לפגוש שם את משה רבינוביץ, מפקד הבסיס. קיבלנו לשם בעיקר דלק ונשק.

המחנה שכן בתוך וילה על שפת הנהר טיצינו, אחד מיובלי

עלינו לפרוץ בכוח ולהפליג. וכך עשינו. בשעה תשע בבוקר נחתכו התבלים, העוגן הורם והאוניה הפליגה. כל השליחים העובדים באיטליה היו איתנו על האוניה, חששנו להשאיר אותם פן יאסרו. בחצות היום הורדה לים סירת מוטור ועליה שבעה השליחים שלנו באיטליה, הם צוידו באוכל, מים ודלק ופנו ללה ספציה. עוד באותו ערב קיבלנו הודעה שהם הגיעו בשלום.

על האוניה היו כ-1150 נוסעים, רובם יוצאי פולין. מקצתם מרוסיה, הונגריה ויוון. ברצ'יק היה מפקד האוניה והמלווים מורי כצלסון, בנימן נתיב ואני. האלחוטאי היה משה ירושלמי.

ההפלגה עברה ללא תקלות. בקרבת חיפה האוניה נתפסה, המעפילים הורדו והובלו לעתלית. ללא התנגדות. המטרה היתה למלא את מחנה עתלית כדי ליצור לחץ על השלטונות. אני הסתלקתי בנמל. ירדתי מהאוטובוס ונכנסתי למשרד של אל-טוביה, שם החלפתי בגדים ויצאתי החוצה. הגעתי בדיוק ל"שבת השחורה". נסעתי לאחותי למעון. שם לא נערכו חיפושים. ביום ראשון בבוקר באתי לבית סולל-בונה בחיפה, דוידקה מאוד שמח לראות שלא נאסרתי, והוא שלח אותי מיד לבית ההכרזה בנוה ים עד יעבור זעם. כעבור כעשרה ימים עליתי על אוניית נוסעים שלקחה אותי שוב למרסיי.

בחזרה לאירופה – "יגור", אוגוסט '46

לאחר שהכאנו ארצה את אוניית המעפילים "ווג'ווד" בה הייתי אחד המלווים, יצאתי שוב לאירופה ללוות אוניית מעפילים נוספת.

הפלגתי כנוסע סמוי על אוניית נוסעים קטנה בשם "קדיר", אוניית מלחמה קנדית שהוסבה לאוניית נוסעים. (נדמה לי שה"קדיר" שימשה אותנו בנסיעה קודמת לאירופה), עברנו דרך נמל אלכסנדריה במצרים וממנה לפיראוס, שם ירדו שני מלווים (אחד מהם היה קיפי), והלאה למרסיי שבצרפת. למרסיי הגעתי בסוף יולי '46. הצלחנו לרדת לחוף בלי להתפס. ברצ'יק חיכו לנו אנשים שהביאו אותנו למחנה עולים ליד העיר.

האחראי במרסיי היה שמריה צמרת מבית השיטה, איתו היו אבי שוורץ מדפנה, פולי פרקש (כן זאב) ועוד. בין שמריה צמרת ליהודה ארזי שהיה אחראי באיטליה לא שררה ירידות גדולה. למעשה ארזי הרחיק את שמריה מאיטליה, וזה בצרפת, לפחות מספרית, עשה יותר חייל.

הודיעו לי שנקבעתו כמלווה לאוניה שגמרו להכינה, שמה יהיה "יגור" והיא עתידה לצאת בעוד יומיים מלה סיוטה, נמל קטן ליד מרסיי. ליד הנמל יש מחנה עולים וממנו הם יגיעו ברגל.

ביקשתי לבקר באוניה ולבדוק אם היא מתאימה ומצוידת כראוי. נאמר לי (על ידי שמריה) שזה בלתי אפשרי בגלל הסודיות הנדרשת. הדבר לא נראה לי. עסקתי בהכנת אוניה

בתוך מחנות-התובלה כבר ידעו על כוונת של המכוניות הגנובות, הכינו צבע, והמכוניות שעטו בדהרה פראית לתוך המחנות והתפזרו במוסכים, ועוד לפני שהמנוע שלהן התקרר מהדרך כבר צובעו במספר הנכון. מפקדי המחנות הישראלים לא נתנו למשטרה הבריטית להכנס, ובמשך יומיים מנעו את כניסתם בתואנות שווא. גם מכוניות ה-TTG נכנסו באותו לילה למחנות. לאחר פעולה זו הוחלט בצבא הבריטי להוציא מאיטליה את כל היחידות הארצישראליות. יותר לא יכולנו לעבוד עם היחידות הצבאיות ולהשתמש במספרים צבאיים למכוניותינו. לכן שכרנו מוסך גדול בסביבות מילנו שבו גרו גם חלק מהחברה (ואז גם הוחלט מי יערוק מהצבא הבריטי).

בפיקודו של אליעזר ביגר התארגנה יחידת התובלה של אונר"א. מעתה נשאו המכוניות שלנו מספרים של הג'וינט ושל אונר"א.

אנחנו הסתלקנו, כאמור, עוד לפני כוא המשטרה הצבאית הבריטית. הגענו לתחנת הרכבת, נסענו לגנואה ומשם אליעזר ואני חזרנו למג'נטה. ברצ'יק חזר למרכז במילנו, והחלה התארגנות מחדש.

"הווג'ווד" – 18 – 26 ביוני '46

חזרתי, כאמור, למג'נטה. לאחר זמן מה הגיעו ישראל רותם ובנימן נתיב ועוד כמה חברה ואנו נשלחנו לסבונה להכין את ה"ווג'ווד", קורבטה בת 750 טון שנשאה דגל פנמי. היא הגיעה מאמריקה עם צוות אמריקאי. במשך השלושה שבועות שהכנו את הדרגשים עבדנו מאוד קשה. בהכנת המיטות עסקנו כמעט רק אנחנו, חמישה אנשים, ועוד כמה פליטים שהועסקו בעבודות שונות וכן צוות האוניה.

כשהסתיימו ההכנות יצאנו לקאפו ואדו בעזרת נווט איטלקי (רב החובל של "חנה סנש"), שם חיכו לנו כבר המעפילים – והם מוקפים בשוטרים. הסתבר שהמעורבות של הפרטיזנים הקומוניסטים גרמה לכך. באותו זמן פעלו שתי רשויות בצפון איטליה, זו של הפרטיזנים הקומוניסטים וזו של הממשלה. יחידות הפרטיזנים עוד לא התפזרו אז ובכמה הזדמנויות הם שיתפו איתנו פעולה. הפעם הם הכשילו אותנו. רוסו, מפקד אזור סבונה, נתן הוראה לעצור את התנועה בכביש הראשי כדי לאפשר לנו את העלאת המעפילים לאוניה. אלא שהוא לא היה ערוך לעימות עם המשטרה האיטלקית, וכאשר הופיעה המשטרה הם הסתלקו מהשטח וכך הופתענו באמצע ההעמסה.

יהודה ארזי, שהיה על הרציף, אמר שננסה להעלות על האוניה את הנשים. הוא עצמו נסע לסבונה לנהל משא ומתן עם מפקדת המשטרה האיטלקית. ביקשנו מהשוטרים רשות להעלות את הנשים והילדים באמתלה שבאוניה יש אוכל עבורם, כי הם כבר ממתינים יותר משבע שעות להפלגה. לאחר מכן העלינו גם את הגברים. ארזי הצליח לשלוח הודעה שאם הוא לא יחזור תוך שעתים-שלוש,